

BARA PÉTER

III. Frigyes császár levelei a szultánnak és a bizánci császárnak Konstantinápoly ostromát megelőzően

I.

III. Frigyes császár II. Mehmed szultánnak, Bécsújhely, 1453. január 22.

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Reichsregister Band. P. 150v-151r.

III. Frigyes felszólítja II. Mehmed szultánt, hogy azonnal hagyjon föl Konstantinápoly ostromának előkészületeivel, mert ha nem így tesz, a nyugati kereszténység seregével találja szemben magát.

Fridericus divina favente clemencia Romanorum imperator etc. cum titulo maiori. Magno et potenti principi Thurcorum domino salutem et viam veritatis agnoscere. Veridico ad nos testimonio delatum est, te castellum quoddam ex opposito inclite civitatis Constantinopolitane construxisse et insuper apparatus facere bellicum quo civitatem illam oppugnes, et serenissimum eius imperatorem fratrem nostrum exinde repellas, ac cum dictus imperator Christianus existat et orthodoxe fidei cultor totusque populus illius urbis in salvatoris nostri fide baptizatus sit semper quoque civitas illa a magno Constantino, velut qui loco nomen indidit, ab imperatoribus Christianis sit possessa neque nobis neque christianitati ferendum est, ut a te vel tuis, aut locus ille insignis oppugnetur, aut imperator ille fidelis opprimatur, eam ob causam per has litteras nostro sigillo munitas te requirimus atque monemus, ut et castellum prefatum quantocius deleas, et ab omni impugnatione et civitatis et imperatoris huiusmodi omnino desistas, neque damnum aliquod eis aut inferas aut inferri permittas, alioquin operam dabimus cum omnibus regibus et principibus Christianis, cumque omni nostro imperio ut tuos conatus debilem ac sociis fidei nostre et fratribus in Christo diligendis adversus tuam potentiam et molestationem oportune subveniamus. Datum apud civitatem nostram novam in Austria nostre imperialis maiestatis sigillo sub appensione die XXII Januarii anno MCCCCLIII regni Romanorum Imperatoris primo.

Frigyes, Isten kegyéből a rómaiak nagy császára a törökök nagy és erős vezérének üdvözetét küldi és [kívánja számára, hogy] megismerje az igazság útját. Megbízható jelentés érkezett hozzánk, mely szerint uraságod valamifajta erősséget emelt Konstantinápoly vá-

rosával szemben, sőt mi több, ostromműveket épített azzal a céllal, hogy a várost ostrom alá vegye, és testvérünket, öfelségét, a város császárárt onnan kiűzze. Mind számunkra, mind a keresztény világ számára tűrhetetlen, hogy uraságod vagy emberei ostrom alá vegyék Konstantinápolyt, vagy fenyegezzék hívó császárat, hiszen a megnevezett császár keresztény, és az ortodox hit követője, a város egész lakossága megváltónk hitére lett megkeresztelve, valamint a város maga, mely Nagy Konstantinról kapta nevét, az ő uralkodása óta keresztény császárok hatalma alatt áll. Emiatt ezen levél útján, mely pecsétünkkel lett hitelesítve, uraságodat arra intjük, és azzal a követeléssel élünk, hogy a fent említett erősséget mihamarabb bontassa le, és hagyjon fel a város mindennemű ostromával, egy ilyen császári személy fenyegetésével, és semmilyen kárt ne tegyen benne sem uraságod, sem emberei. Amennyiben ezt nem tartja szem előtt, minden keresztény császárral és vezetővel azon leszünk, egész birodalmunkkal együtt, hogy kísérleteit megghiúsítsuk, és hittársainkkal, valamint keresztény testvéreinkkel együtt uraságod hadereje ellen vonuljunk, és [jelen] hadmozdulatait megfelelő módon ellensúlyozzuk. Kelt Ausztriában, Bécsűjhelyen császári fenségünk megerősítő pecsétjével 1453. január 22-én, uralkodásunk első évében.

II.

III. Frigyes császár XI. Konstantin császárnak, Bécsűjhely, 1453. január 29.

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Reichsregister Band. P. 151.

III. Frigyes *salvus conductusa* két német ferences szerzetes, Franciscus Schesscerhsheriner és Bambergi Johannes számára, akik vissza kívánnak térni rendházukba, Konstantinápolyba.

Fridericus divina favente clemencia Romanorum imperator etc. universis et singulis serenissimis Grecorum imperatoribus, at quarumcumque nationum regibus fratribus nostris carissimis salutem et fraterni amorum continuum incrementum. Christianis principibus ecclesiasticis et feudalibus, ducibus, marchionibus, prelatibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militibus, ministerialibus, clientibus, officialibus quibuscumque capitaneis, burgeraneis, vicariis generalibus, gubernatoribus, presidibus, potestatibus, iudicibus, theloneariis, tributariis, boletariis, pastuum¹ custodibus, civitatum, opidorum, villarum et locorum comunitatibus et rectoribus eorumdem ceterisque nostris et imperii Greci et aliorum regnorum et terrarum subditis et aliis nostris benevolis et amicis, ad quos presentes littere pervenerint, gratiam cesaream et omne bonum. Serenissimi principes fratres carissimi ac benevoli Christiani illustres, magnifici nobiles et fideles dilecti divine religiosi fratres Franciscus Schesscersheriner de Nuremberga Bambergensis dioceseos et Johannes de Bambergia ordinis fratrum minorum de conventu vobis Constantinopolitane devoti, nostram dilecti provinciam exhibitores, pro certis causis eorumdem ordinem et conventum concernentibus nostrae maiestatis provinciam suis gravibus laboribus de longinqua regione Grecorum visitare curaverunt, qui pro sui conventus ibidem et religiosi ipsius ordinis in illis partibus sustentione et observantia habent ad diversa regna et per plurima terrarum et

¹ ms. pasuum, sed vide Du Cange et al: *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis*. Graz, 1954. v. „boletarius”.

dominiorum spatia per terras et aquas sepius suos gressus dirigere, quos et nos ob divini nominis gloriam speciali prosequentes favore in nostram et fraterni imperii suscepimus contricionem quibus dedimus nostrum salvum conductum atque damus presencium per vigorem idcirco excellentie imperatorum et regum paternitati et venerabilitati prelatorum, illustri condicioni principum, spectabilitati comitum, nobilitati baronum, providentie singulorum prefatos Franciscum et Johannem ac eorumdem de producti sui conventus confratres pleno et sincero commendamus affectu. Sublimitatem imperatorum et regum rogantes evocantes principes et alios sinceris affectibus requirentes nostras vero et imperii Greci ac terrarum et dominiorum nostrorum subditis et fidelibus discinte precipiendo mandamus divinitus dum prefati religiosi fratres ad nos pervenerint, ipsos nostre consideracionis intuitu recommissos habentes ipsos pie et favorabiliter tractare et in his, que securitatem et celeritatem sui itinerum atque profectum sui conventus concernunt, promotivam et gratuitam velitis et debeatis ostendere voluntatem. Ipsos² una cum familia, equis, rebus et bonis suis universis per quoscumque passus, portus, pontes, terras, dominia, regna, districtus, civitates, opida, castra, castella, villas, ac quelibet alia nostre et vestre jurisdictionis loca, tam per terram, quam per aquas, hincinde totiens quotiens oportum sinistra fine aliquali solutione, thelonei, tributi, darii, mutae, pedagii, pentenagrii, tabelle et alterius cuiuscumque exactionis seu solutionis onere omnique impedimento et molestatione remotos³ transire, stare, morari et redire secure ac libere permittatis et permitti faciatis, providentes ipsis cum sua familia et rebus suis singulis dum et quotiens per ipsos aut suo nomine desuper rogati aut requisiti fueritis, desecato et falso conductu ob Dei omnipotentis ac nostre cesaree maiestatis honorem et reverenciam specialem et sicut nobis volueritis complacere. Signum serenissimi principis et domini Friderici tercii Otonorum imperatorum semper augusti Austrie, Stirie, Karinthie et Carniole dominiorum et provinciarum sub nomine imperialis maiestatis sigillo appressione testimonio harum datum in Bavaris vicesima nona (XXIX) die mensis Januarii anno Domini MCCCCLIII regni decimoquarto, imperii vero secundo.

Frigyes, Isten kegyéből a rómaiak császára mindenkinek, [így] a görögök fenséges császárainak⁴ külön-külön, és minden egyes nép királyának mint kedves testvérünknek üdvözlétét küldi és a köztünk levő testvéri szeretet növekedését [kívánja]. [Továbbá] császári kegyét küldi és minden jót kíván a keresztény egyházi és világi méltóságoknak, hercegeknek, örgrófoknak, grófoknak, főpapoknak, *comesek*nek, báróknak, nemeseknek, katonáknak, szolgálóknak, alárendeltjeiknek, minden hivatalviselőnek, így kapitányoknak, a városvezetőknek, *vicarius*oknak, kormányzóknak, elöljáróknak, világi tisztviselőknak, bírának, adószedőknek, *tributarius*oknak,⁵ a határok és legelők őreinek, *civitasok*,⁶ *opidumok*,⁷

² ms. nemo ipsos

³ ms. remotus

⁴ XI. Konstantinos Palaiologos bizánci császár (1449–1453), ill. testvérei, Thomas és Demetrios Palaiologos mint a Moreai Despotatus urai (1449–1460).

⁵ A *tributarius* által beszolgáltatott *tributum*ról (természetben, pénzben vagy szolgálatban lerótt adó), ill. a *tributariusok* különböző formáiról ld. U. Mattejiet: *Tribut, III. Hoch- und Spätmittelalter*. In: Lexikon des Mittelalters. Band 10. Metzler, Stuttgart, [1977]–1999), Band. 8, 987.

⁶ A *civitas* mint város fogalmához ld. G. Köbler: *Civitas, II. Zur Problematik von »civitas-Stadt« im Mittelalter*. In: Lexikon des Mittelalters. Band 10., Band 2, 2113–2114.

⁷ *Oppidum* mint várostípus: G. Köbler: *Oppidum*. In: Lexikon des Mittelalters. Band 10., vol. 6, 1418.

*villak*⁸ és más helyek vezető testületeinek és elöljáróinak, valamint a mi, a görög császárság és más királyságok és területek alattvalóinak, jóakaróinknak és barátainknak, akikhez a jelen levél eljut. Fenséges hercegek, igen kedves testvéreink és kiváló jóakarató keresztények! A dicső nemes és Istennek kedves szerzetes testvérek, Franciscus Schesscerhshiner Nürnbergből, a bambergi egyházmegyéből és Bambergi Johannes a kisebb testvérek rendjéhez tartoznak, [és] konstantinápolyi konventetek tagjaiként provinciánkat képviselik, a mi örömünkre. Bizonyos okoknál fogva, melyek a kisebb testvérek rendjét és a [konstantinápolyi] konventet érintik, a [két szerzetes] a messizi görög vidékről a fenségünk fennhatósága alá tartozó területre való utazás mellett döntött, vállalva annak súlyos fáradalmait. A szerzetesek lépteiket az ottani konvent és rendjüknek azon a vidéken való támogatása és megőrzése érdekében fordították különféle királyságok felé, földek sokaságán és uradalmak egész során keresztül, többször vízen, mint szárazon. Őket mi is az isteni név dicsősége érdekében különös kegyünkkel kísérjük, és saját, valamint a testvérbirodalom gondjaiba fogadtuk. Biztos utat szavatoltunk és szavatolunk számukra a jelen levél révén, vagyis a fenséges császárokra, a királyok óvó atyai kezére, a tiszteletreméltó főpapokra, a dicső hercegekre, az elismerésre méltó *comes*ekre, előkelő bárókra, mély és tiszta érülettel mindnyájuk gondjaira bízunk a fent említett Franciscust és Johannest a nevezett konventjükhöz tartozó társaikkal egyetemben. A fenséges császárokat és királyokat kérjük, a hercegeket arra hívjuk, a többiektől őszinte érülettel azt követeljük, a mi és a görög birodalom területe és fennhatósága alatt élőknek és híveinknek különösképpen, isteni parancsként, elrendeljük, hogy a fent nevezett szerzetes testvéreket utazásuk során kegyesen vigyázzák és segítsék, tudván, hogy védelmünk alá esnek, és mindazon dolgokban, melyek biztonságukat, gyors megérkezésüket és konventjükbe való visszatérésüket illetik, segítőleg és jóakarattal legyenek jelen, mely egyben kötelességük is. Őket kísérőikkel együtt, lovaikkal, dolgaikkal és mindenfajta javaikkal együtt bármifajta átkelón, kikötőn, hídon, földön, birtokon, királyságon, megyén, *civitason*, *oppidumon*, erősségen, kastélyon, *villán* vagy bármi egyéb helyen keresztül [vezet is útjuk], mely a mi vagy a ti igazságszolgáltatásotok alá esik, mind szárazon, mind vízen ezen oklevélnél fogva ahányszor csak az kapzsi módon kivetendő lenne, bármifajta kifizetés, révpénz, adó, pénzletét, útpénz, *pentenagrium*, *tabella* és másfajta ilyen jellegű kivetés vagy kifizetés letétele nélkül, mindenfajta akadályoztatástól és alkalmatlankodástól szabadon őket átkelni, helyben maradni, időzni és visszatérni biztonságban és szabadon hagyjátok és engedjétek. Lássátok el őket kísérőikkel együtt és minden dolguk tekintetében, amikor és ahányszor ők kérnek valamit, azonfelül, mikor nevükben kér vagy követel valaki valamit. Legyen távol tőletek a hamis magatartás a mindenható Isten és császári fenségünk megbecsülése és tisztelete miatt, hiszen nekünk is tetszeni kívántok. III. Frigyesnek, Ausztria, Stíria, Karintia és Krajna területeinek és provinciáinak fenséges hercegének és urának, az Ottó-ház mindig dicsőséges császárának kézjegye, neve alatt a császári fenség pecsétjével ellátva. Ezek tanúságával [a levél] Bajorföldön lett kiállítva 1453. január 29-én, királyságának tizennegyedik, császárságának második évében.

⁸ A *villa* mint településtípus fajtái és jellemzői: D. Hägermann: *Villa*. In: Lexikon des Mittelalters. Band 10., vol. 8, 1674–1675.

Summary

Friedrich III's letters to the Sultan and the Emperor of Byzantium
before the siege of Constantinople

Péter Bara's publication uncovers so far hidden details concerning the circumstances of the siege of Constantinople in 1453. The article presents the Latin text and a facing Hungarian translation of two unpublished letters which are kept today in the Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Vienna. In the first letter Friedrich III the Holy Roman Emperor (r. 1452–1493) addresses the Sultan Mehmed II (r. 1444–1446, 1451–1481). The letter was sent from Wiener Neustadt 22 January 1453. Friedrich III confirms his awareness that the Sultan has built ramparts around the city and prepared other siege engines, as well. The emperor emphasises that Constantinople is a Christian city and since long time the capital of a Christian empire. Friedrich warns the Sultan from further manoeuvres and counsels his colleague to withdraw from the city, otherwise allied Christian forces would march against the Ottoman troops.

The second letter was issued in Bavaria 29 January 1453 and guarantees safe conduct (*salvus conductus*) for two Franciscan friars. Franciscus Schesscerhsheriner of Nürnberg and Johannes of Bamberg were friars in the Constantinopolitan Franciscan friary. In order to negotiate for the safety and well-being of the Constantinopolitan friary, Franciscus and Johannes together with some other companions visited some parts of the Roman Empire, presumably attending the imperial court. The letter meant to secure their return to Constantinople and release them from any tax, or levy in the course of their journey. The letter is a unique source, enlisting a number of late Medieval dignities and taxes.